

Väestöliiton Seksuaaliterveysklinikan asiantuntija- ja lääkärilausunto oikeudenkäyntiä varten

– Digitaaliseen mediaan liittyvän alaikäisen groomingin ja seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksista

Sisällysluettelo

1	Johdanto	2
2	Nuoren seksuaalinen kehitys suhteessa digitaalisessa mediassa tapahtuvaan groomingiin ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön.....	2
3	Grooming-prosessi	3
3.1	Turvallisuuden harhakuivan rakentaminen.....	3
3.2	Nuoren kontaktiin houkuttelu ja asteittainen manipulatiivinen lähentyminen	4
3.3	Vääristyneen ihmissuhteen rakentaminen	5
3.4	Puuttuva tieto ja toimintamalli altistavat myöntymiselle	6
3.5	Nuoren vastavuoroisuuden hyödyntäminen.....	6
3.6	Keskustelun ohjaaminen seksuaalisuuteen.....	7
3.7	Nuoren osallistaminen ja sitouttaminen	8
4	Groomingin ja seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset.....	9
4.1	Nuori ei toimi kuten aikuinen	10
4.2	Petoksen merkitys nuorelle	11
4.3	Tapahtumasta kertomisen vaikeus.....	12
4.4	Pelko tallenteen leviämisestä	13
4.5	Teon kertaluonteisuudella ja toistumisella on vaikutusta	14
4.6	Nuoren tavallisimpia tapoja yrittää selviytyä	15
4.7	Traumaperäisen stressihäiriön syntyminen	16
4.8	Traumakokemukset voivat jäädä irrallisiksi	17
5	Myöhempien vaikutusten arviointia	17
5.1	Vakavan traumatisoitumisen oireita	19
5.2	Mahdolliset pitkäaikaisvaikutukset	20
5.2.1	Trauman uudelleen eläminen.....	20
5.2.2	Välttäminen ja turtumus	20
5.2.3	Kohonnut vireystila.....	21
5.3	Traumanjälkeiseen stressihäiriöön liittyvät muut ongelmat.....	21
6	Hoidon tarve, yhteenveto ja johtopäätökset	22
	LÄHTEET:.....	24

1 Johdanto

Tässä lausunnossa sanalla nuori tarkoitetaan 12–17-vuotiasta henkilöä, ellei toisin mainita.

Lausunto kattaa internetissä ja muussa digitaalisessa mediassa tapahtuvan alaikäisen seksuaalisen hyväksikäytön, sekä lähisuhteessa tapahtuvan hyväksikäytön, joka tekijöiden toiminnan myötä liittyy internetiin ja muihin digitaalisiin medioihin muun muassa älypuhelimiin ja muihin sähköisiin viestimiin.

Tyypillistä näille teoille on, että samalla tekijällä on useita uhreja. Teot jakautuvat rikoksen etenemisen myötä eriasteisiin:

- a) nuoren houkutteleva (grooming) seksuaalisiin tekoihin ja häneen luodun luottamussuhteen avulla manipuloiminen
- b) netin välityksellä nuorta tapaamatta toteutettu lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
- c) nuoren tapaamisen toteutuminen ja siinä eriasteinen fyysisen seksuaalisen teon toteutuminen.

Tämä lausunto keskittyy kohtiin a ja b. Lapsen tai nuoren tapaamisen toteutuminen ja siinä eriasteinen fyysisen seksuaalisen teon toteutuminen (kohta c) on kuvattu lausunnossa ”Väestöliiton Seksuaaliterveysklinikan asiantuntija- ja lääkärilausunto oikeudenkäyntiä varten – Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksista”.

2 Nuoren seksuaalinen kehitys suhteessa digitaalisessa mediassa tapahtuvaan groomingiin ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön

Alakouluiässä lapsen kiinnostus seksuaalisuutta ja aikuisten maailmaa kohtaan kasvaa. Murrosiän alkamisen myötä lisääntyvät tiedon sekä itsenäistymisen tarve. Perheen ulkopuolisten kavereiden ja aikuisten arvostus ja hyväksyntä muuttuvat merkityksellisemmiksi samalla, kun nuori alkaa arvioida kriittisemmin omia perheenjäseniään.

Noin 11–14-vuotiaana alkaa hormonitoiminnan nopea voimistuminen. Se käynnistää voimakkaita tunnevaihteluja ja seksuaalisia impulsseja, jotka altistavat nuoria voimakkaille tunnetiloille ja tunneheilahteluille sekä seksuaalisille kiihottumisille. Muun muassa rakkauden, pettymyksen ja häpeän tunteet koetaan intensiivisinä sekä kokonaisvaltaisina ja niihin liittyy lopullisuuden tuntu. Myös luottamuksen ja oikeudenmukaisuuden tunteet koetaan merkityksellisinä ja velvoittavina.

Aivojen keskiosat eli tunteita työstävät niin sanotut limbiset alueet kasvavat nopeasti. Nuoret voivat tehdä silloin harkitsemattomia ja vaarallisia tekoja normaalikehitykseenkin liittyen, esimerkiksi yllytettyinä, tunnekuohussa tai mielijohteesta.

Vasta tämän kehitysvaiheen jälkeen seuraa aivojen korkeimpien keskusten (etuotsalohkon) kehitys kuorikerroksissa 16–19-vuotiaana, jatkuen jopa 25-vuotiaaksi. Tämä kypsyminen mahdollistaa aikuismaisen itsehallinnan, riskiarviokyvyn ja tilannetajun. Sen myötä mahdollistuvat ja voimistuvat esimerkiksi

syy-seuraussuhteiden päättelykyky, tunteiden hallintakyky, sosiaalinen havaintokyky, itseymmärrys, empatia ja moraali.

Murrosikä leimaa psyykinen taantuma sekä voimakas hämmennysvaihe liittyen kehon muutoksiin, omaan erilaiseen ja yksilölliseen kehoon, seksuaalisiin tuntemuksiin ja ajatuksiin. Hyvin tavallista on huoli omasta riittävydestä, kelpaavuudesta ja normaaliudesta tulevaa aikuisuutta sekä seurustelusuhteita ajatellen.

Nuoruusiässä aikuistuminen alkaa kiehtoa ja vetää puoleensa. Toive olla ikäistään vanhempi ja päästä eroon omalle ikäryhmälle annetusta lapsen leimasta voi olla ajoittain suuri. Lapsuuteen liitetään naiivius, tietämättömyys, kokemattomuus, riippuvuus ja se, ettei lapsi ole seksuaalinen. Vaikka varhaisnuori on edelleen naiivi, kokematon ja riippuvainen, hän saattaa alkaa peitellä näitä ominaisuuksiaan ja korostaa päinvastaisia ominaisuuksia. Digitaalisessa mediassa tämä on helpompaa, koska arkuus tai fyysinen kehittymättömyys eivät näy samalla tavoin kuin kasvotusten. Toisaalta nykykulttuuri ruokkii sitä, että 12–13-vuotias voidaan määrittellä samanaikaisesti lapseksi, teiniksi tai murrosikäiseksi riippuen määrittelijästä ja asiayhteydestä. Elämänhallinnan, itsepuolustuksen ja riskiarviokyvyn kehityksen kannalta tämän ikäinen on vielä pitkään lapsenomainen. Nuoresta tekee erityisen haavoittuvan kaipuu ”kasvaa pian isoksi”, kasvava tiedonhalu seksiin sekä tarve saada puhua, pohtia, selvittää ja ottaa haltuun seksiin liittyviä asioita.

Seksuaalisuus alkaa kiinnostaa, jolloin siihen liittyvistä aiheista ja omaa kehitystä koskevista kysymyksistä halutaan tietoa. Usein asioista halutaan myös jutella luottamuksellisesti. Yleensä tämä tapahtuu ikätovereiden välillä, toisten juuri kehittymässä olevien kanssa. Heiltä nuori saa vertaistukea: olemme samassa tilanteessa ja pohdimme samoja kysymyksiä. Toinen tärkeä tietolähde voi olla koulun terveydenhoitaja tai muu luotettavaksi koettu perheen ulkopuolinen aikuinen tai ammattilainen. Tietoa haetaan myös internetistä ja esimerkiksi Väestöliiton ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton nuorille suunnatut nettipalvelut ja anonyymit nettivastaanotot ovat suosittuja. Seksuaalisuuteen liittyvän keskustelun avaaminen tai sellaiseen kontaktiin vastaaminen internetin keskustelupalveluissa on myös tavallista.

Digitaalisessa mediassa erityisen riskiympäristön luo edellä mainittu nuoren haavoittuvuus, naiivi luottavaisuus ja riippuvuus yhdistettynä tietämättömyyteen riskeistä, aikuisen seuran ja hyväksynnän jano sekä nuorella helposti heräävät uteliaisuuden, hämmennyksen, häpeän ja syyllisyyden tunteet. Internet tarjoaa helppoja keskustelumahdollisuuksia nuoria seksuaalisessa mielessä tavoitteleville henkilöille.

3 Grooming-prosessi

Groomingilla tarkoitetaan nuoreen luodun luottamussuhteen avulla manipuloimista ja nuoren houkuttelemista seksuaalisiin tekoihin. Seuraavassa kuvataan grooming-prosessia sekä nuoren että tekijän näkökulmista.

3.1 Turvallisuuden harhakuvan rakentaminen

Nuoren turvallisuuden ja oman toiminnan hallinnan kokemusta lisää tuttu ja turvallinen ympäristö, esimerkiksi kotona, omalla tietokoneella, kaverin kotona tai kirjastossa oleminen. Siellä ei oleteta tapahtuvan mitään

pahaa, vaan ollaan lähellä turvallisia aikuisia tai tutussa ympäristössä. Vanhemmatkaan eivät yleensä havaitse vaarallista tapahtumaa vaan olettavat, että turvallisesti omassa huoneessaan tai julkisessa, tutussa ja turvalliseksi koetussa ympäristössä, kuten koulussa, junassa tai ostoskeskuksessa oleva nuori ei voi olla seksuaalirikoksen kohde. Kännykän kautta toimiminen hämärtää vaaran. Puuttuvan fyysisen kontaktin vuoksi vaaran tunne ei herää.

Digitaalisessa mediassa vuorovaikutus tapahtuu hyvin suppean merkkivalikoiman kautta. Mitä tahansa tunnetilaa tai ominaisuutta on helppo teeskennellä. Äänensävyt, ”rivinväljen sanomat” sekä tunneperäiset viestit syntyvät vastaanottajan omien tulkintojen ja oletusten kautta.

Nuori voi kokea myös hallinnan tunnetta suostuessaan keskustelemaan aluksi vitsillä tai hyväntahtoisuuttaan ehkä reppanaksi itsensä kuvailevan henkilön kanssa. Perääntymistä ja kontaktin lopettaminen tuntuvat olevan täysin omassa hallinnassa. Hallinnan ja turvallisuuden tunnetta lisää edelleen se, että manipulatiivinen ihminen saattaa myös kertoa olevansa turvallinen, luotettava seksuaalisuuden tai ihmiskehon asiantuntija.

3.2 Nuoren kontaktiin houkuttelu ja asteittainen manipulatiivinen lähentyminen

Grooming-prosessissa keskustelun avaus ja keskustelu ovat aluksi yleensä hyvin tavallista, arkista ja lyhyttä. Puhutaan vaikkapa mopon korjaamisesta, ystävyys-suhteista tai koulusta. Tekijä soluttautuu näin arkisen ja turvallisen tuntuiseksi eli ”tavalliseksi tutuksi” nuoren ystäväpiiriin. Tekijä rakentaa nuoren päivittäisiä asioita käsittelevien keskustelujen perusteella turvallisuuden, tuttuuden ja läheisyyden mielikuvaa.

Tekijä voi vedota nuoren myötätuntoon kuvaamalla itseään yksinäiseksi ja seuran tai lohdun kaipuussa olevaksi. Tekijä luo itsestään näin avutonta tai vaaratonta mielikuvaa. Keskustelun alussa tekijä saattaa olla hyvin joustava ja mukautuva. Jopa reppanaksi tai nöyrystyväksi tekeytyvä tekijä voi herättää nuorella vallantunteen. Nuori saa myös valheellisen turvallisuuden tunteen, että hän hallitsee keskustelun ohjaamista täysin.

Nuori kokee hyvin edenneen alkuvaiheen merkiksi siitä, että hänellä on itsemääräämisoikeus vahvasti hallussaan, koska tekijä herkästi perääntyy joksikin aikaa keskustelusta. Nuori saa kuvan siitä, että hän itse päättää, mitä puhutaan ja toinen on ohjailtavissa. Ajan myötä tilanteen hallinta ei enää onnistukaan nuorelta. Ymmärrys tilanteen hallinnan menettämisestä syntyy usein liian myöhään.

Tekijä saattaa lähestyä antamalla runsaasti nuoren kaipaamia myönteisiä viestejä esimerkiksi nuoren ulkonäöstä, kypsyydestä, rohkeudesta, itsenäisyydestä tai erityisyydestä. Tekijä tekeytyy usein ystäväksi, on kannustava ja kehuva sekä nuoren elämästä ”aidosti” kiinnostunut. Hän pyrkii olemaan helposti lähestyttävä ja nuoren arkea ymmärtävä. Tekijä rakentaa illuusiota ihmisestä, johon nuori voi luottaa ja jolle voi uskoutua. Tämän jälkeen tekijä pyrkii kiintymyksen ja luottamuksen tunteiden voimistamiseen, jopa saamaan ykköspaikan nuoren uskottuna, millä rakentuu pohja ”yhteisten salaisuuksien” mahdollisuudelle. Kun nuorelle tarjotaan suurta ymmärrystä ja tukea, nuori alkaa kokea tai hänet saadaan kokemaan olevansa tekijälle velkaa aikaa, samankaltaista kiintymystä, lojaalisuutta, ymmärtämystä sekä läheisyyttä.

Tekijä voi myös suoraan vaatia sitoutumista ja vastavuoroista luottamusta sekä ymmärtämisen, avautumisen tai avun vaihtoa. Kerrottuaan itsestään tosia tai epätosia asioita tai lähetettyään paljastavan kuvan, tekijä antaa ymmärtää, että nuori on velkaa samanlaista lähestymistä. Tämä liittyy ihmissuhteissa ja erityisesti internetkeskusteluissa toimivaan vastavuoroisuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteeseen.

3.3 Vääristyneen ihmissuhteen rakentaminen

Kun grooming jatkuu, yksinkertaisen tiedonsiirron lisäksi nuori rakentaa mielessään kuvitellun luottamuksellisen ja vastavuoroisen ihmissuhteen. Nuori rakentaa omien mielikuviansa kautta oletuksen keskustelukumppanistaan sekä syntyneen ihmissuhteen ominaisuuksista. Hän tekee oletuksen vastapuolen tunteista, ilmeistä, tarkoitusperistä ja ominaisuuksista. Hän kuvittelee tutustuvansa todelliseen persoonaan ja rakentavansa molemminpuolista luottamus- ja kiintymyssuhdetta. Hän täyttää omilla mielikuvillaan ja tulkinnoillaan sanattomien viestien puuttumisen. Tulkinnat vastaavat niitä omia tai henkilökohtaisia toiveita ja tarpeita, joihin keskustelukumppanin halutaan vastaavan. Nuoren maailmankuva on vielä rajoittunut ja hän sijoittaa toisiin ihmisiin oman maailmankuvan mukaiset toimintamallit. Nuori on usein hyväuskoinen ja luottavainen suhteissa aikuisiin. Nuoruuteen kuuluu myös voimakas oikeudenmukaisuuden oletus. Kokemuksen tuoma kyynisyys ja pettymykset puuttuvat.

Tekijä pyrkii yleensä tietoisesti rakentamaan nuorelle virheellistä mielikuvaa itsestään lähettämällä valheellisia tietoja, kuten: "Olen nuori. Olen tyttö tai poika. Olen luotettava. Olen yksinäinen. Haluan auttaa. Haluan sinulle vain hyvää. Kaipaen vain ystävää." Usein tekijä lähettää myös kuvia, joiden kertoo olevan itsestään. Tässä tapahtuu petos: nuoren hyväntahtoisuuden, myötätunnon ja luottamuksen hyväksikäyttö ja rikkominen. Petos tapahtuu täysin tekijän itsekäistä syistä. Nuori olettaa kyseessä olevan oikean ja tasapuolisen ystävyysuhteen. Nuori suostuu läheisyyteen, avautuu tunteissaan ja purkaa varautumistaan sekä suojautumistapojaan.

Kun nuori on näin sisäistänyt väärän uskomuksen luotetusta ja turvallisesta ihmissuhteesta, hänen rohkeutensa paljastaa intiimejä asioita lisääntyä. Digitaalisessa mediassa käyttäytyminen (ronskius ja rohkeus), joka reaali maailmassa tulkittaisiin epänormaalksi tai epäsopivaksi, voidaan tässä ympäristössä helpommin tulkita normaaliksi ja hyväksyttäväksi. Normaalin ja epänormaalin rajat jäävät neuvoteltaviksi keskusteluun osallistuvien kesken, jolloin helpommin vanhempi osapuoli ottaa vallan määrittellä sen. Digitaalisessa mediassa tekijällä on myös usein määrättömästi aikaa tutustua nuoren ajatuksiin ja kokeilla erilaisia keinoja, joilla tämä on lähestyttävissä ja manipuloitavissa. Kun ihmissuhde on rakentunut näiden keskustelujen kautta nuoren mieleen jo läheiseksi, hyvin palkitsevaksi ja panostamisen arvoiseksi, ja toisaalta hänen omat tarpeensa ovat tulleet tekijälle hyvinkin tutuiksi, nuori saattaa jatkossa olla myös kasvokkain kohdattaessa helposti manipuloitavissa täsmälleen samoilla keinoilla kuin hän oli aiemmin digitaalisessa mediassa. Tämä voi johtaa muihin seksuaalisen hyväksikäytön muotoihin.

3.4 Puuttuva tieto ja toimintamalli altistavat myöntymiselle

Usein tekijä käyttää yllättäviä ja hämääviä käänteitä ohjatessaan keskustelua seksiin liittyviin asioihin. Hän esimerkiksi puhuu säästä ja kääntää webkameran kuvaamaan hetkeksi omaa itsetyydytystä. Tämä aikaansaa nuoren joutumisen hämmentyneeseen tilaan. Nuori yrittää käsittää, mistä on kyse, mutta ei löydä mielestään tai muististaan vastausta. Tilanteen ja keskustelun suunta muuttuu niin, että nuori joutuu itselle outoon, uuteen ja ällistyttävään tilanteeseen. Nuorella ei ole olemassa kokemuksen tuomaa taitoa tai tietoa oikeista ja normaaleista seksuaalisen keskustelun tavoista, sävystä, kulusta ja käytöksestä, mutta hän olettaa aikuisella tai tilanteessa itsevarmasti toimivalla toisella sitä olevan.

Koska nuorelta puuttuvat tiedot oikeista tai tavallisista reagointi- ja toimintamalleista, hän tukeutuu helposti vanhempaan tai kokeneempaan. Kun vaihtoehtoisia toimintamalleja ei löydy nuoren mielestä, hän ei tiedä mitä sanoa tai tehdä, jolloin epävarmuus ja myötäilyalttius lisääntyvät. Hämmennystilassa alttius tekijän manipulaatioon lisääntyy. Tästä seuraa, että kynnyks toimia, kuten ”paras ystävä” tai ”reilu kaveri” ehdottaa, madaltuu.

Tilanne on sama, kuin vaikkapa Thaimaassa rannalla, kun vesi alkaa äkisti vetäytyä mereen. Ihmiset hämmentyvät. Jos joku sanoo silloin varmalla äänellä, että nyt kannattaa rientää keräämään meren pohjasta simpukoita, suuri osa ihmisistä uskoo ja toimii näin. Heiltä puuttuvat tieto ja toimintamalli siitä, että vedenpinnan vetäytyminen ennakoit tsunamia ja he menettävät henkensä.

Aikuisten välisessä vuorovaikutustilanteessa asiaa voi verrata kättelyyn. Kun ihminen kohtaa itselleen tuntemattoman kulttuurin henkilön ja ojentaa kätensä tervehdykseen, mutta toisen kulttuurin henkilö ryhtyykin hieromaan neniä vastakkain, seuraa hämmennys. Ihmisellä ei ole tietoa eikä toimintamallia tästä kulttuurista, joten hän olettaa toisen toteuttaman toimintamallin oikeaksi tässä tilanteessa. Jos kyseinen tervehdystapa toistuu, ihminen alkaa pitää sitä sääntönä. Jatkossa vastaavan kulttuurin henkilön kohdatessaan hän alkaa toimia itsekkin samoin tervehtimistilanteessa, vaikka kokisi sen hyvin epämiellyttäväksi.

Nuorelle voi rakentua alusta asti, hämättyinä ja hämmennettynä hyväksikäyttäjän antama toimintamalli, että seksiin liittyvät puheet ja teot tapahtuvat ennakoimatta, lupaa kysymättä, tunnetilasta riippumatta ja joko niistä puhumatta tai käyttämällä aikuisen puhetyyliä. Nuori voi alkaa toimia ensisijaisesti tämän opitun mallin mukaisesti myös nuorten välisissä ihmissuhteissa. Hän ei tunne muita toimintamalleja, eikä tiedä niistä, ellei hän ole saanut tai saa tietoa, toimintamalleja ja turvataitokasvatusta asiallisesta seksuaalisesta vuorovaikutuksesta ja kunnioittavasta käytöksestä.

3.5 Nuoren vastavuoroisuuden hyödyntäminen

Nuoret kokevat digitaalisessa mediassa viestittämisen helppona. Se on arkista, nopeaa sekä runsasta. Nuorelta vaaditaan omaa aktiivisuutta kontaktin alkamiseen ja ylläpitämiseen eli hänen täytyy reagoida tekijän viesteihin ja olla itse keskustelussa aktiivinen. Ne kontaktipyynnöt ja ihmissuhteet, jotka koetaan palkitsevina, koetaan myös ylläpitämisen arvoisina.

Nuori kokee palkitsevana esimerkiksi saamansa huomion, toivon, ajan, arvostuksen, lohdun, ymmärryksen, hyväksytyksi tulemisen, normaalisti toteamisen, ihailun, rakkausviestit, sielunveljeyden, samanhenkisyiden, todellisen aidon kohtaamisen, nosteen aikuisten maailmaan, rahan, jännityksen, välittämisen ja kiinnostuksen. Niinpä moni nuori lähtee keskusteluun. Myös se, että esimerkiksi kelpaa itseään vanhemman henkilön kaveriksi, koetaan itsetuntoa vahvistavaksi. Samaan aikaan itsenäistymiskehityksen vuoksi suhde omiin vanhempiin on usein koetuksella. Kun riittävän etäisen tuntuinen ihminen tarjoaa näennäisen turvallisen tuen sekä hiukan myös aikuismaista jännitystä ja pärjäämisen kokemusta, nuori vastaa helposti tämän henkilön viesteihin.

Nuorella on motiivina tavallisesti yksi tai useampi kolmesta päätarpeesta: tekijä saattaa vastata nuoren tunnetarpeisiin, tyydyttää nuoren tiedonjanoa ja uteliaisuutta tai tarjota aineellista hyötyä. Nuori, joka elää viikkorahan turvin, voi arvioida, että yhdestä intiimikuvan lähettämisestä tai webkameran kautta katsotusta liikkuvan intiimin kuvan (esimerkiksi itsetyydytysvideon) pätkästä tarjottu tietokonepeli tai farkut ovat iso korvaus pienestä teosta, joka tapahtuu luottamuksellisessa ystävyysuhteessa. Nuori ei pysty hahmottamaan teon todellisia pitkän tähtäimen seurauksia.

3.6 Keskustelun ohjaaminen seksuaalisuuteen

Lähentymisen jälkeen tekijä voi aloittaa seksuaalisuuteen liittyviä keskusteluja ”aikuismaisessa hengessä”, jossa iän ja kokemuksen ylivaltaa voidaan painottaa. Nuoresta saatua runsasta perustietoa käytetään hyväksi. Tekijä kysyy esimerkiksi: ”Onko sinua koskaan suudeltu?” tai ”Kosketteletko koskaan itseäsi?” Tämän tyyppiset lausahdukset ujutetaan keskusteluun ikään kuin normaalina osana keskustelun kulkua, viattomasti. Keskustelussa ei myöskään tule tilannetta, jossa voisi sanoa ei, koska kaikki tuntuu sujuvan jossain määrin yhteisymmärryksessä. Jos nuori ihmettelee kysymystä, tekijä voi palata jälleen pitkiksi ajoiksi keskustelemaan arkisemmista aiheista ja palaa seksuaalisiin kysymyksiin myöhemmin uudelleen.

Nuori poika voi vaikkapa miettiä, onko oma penis jotenkin oudon näköinen, hieman käyrä, tietyn kokoinen tai siinä on jokin näppylä. Hän saattaa kertoa tämän ja jopa lähettää pyydettyä kuvan. Tekijä toteaa esimerkiksi, että: ” Sehän on siistiä, tosi hieno penis sun ikäiselle! On hienoa, että se ei ole liian suuri tai täysin suora! Minkä ikäisestä olet alkanut vetään käteen? Mistä olet oppinut? Silloinko vasta? Mä vähän selitän.”

Tekijä pyrkii aikaansaamaan vuorovaikutukseen vahvan keskinäisen luottamuksen ilmapiirin ja intensiivisen, intiimin ja yksityisen luonteen. Nämä johtavat keskustelun nopeutuvaan tempoon, jossa emotionaalinen ja seksuaalinen lataus voimistuvat. Tekijän ikä ja mahdollinen seksuaalinen kiihottuminen tilanteessa eivät näy, eivätkä siten häiritse nuorta tai hän ei edes tule ajatelleeksi niitä. Viestintä on nopeaa ja siitä puuttuvat fyysiset viestit, joita ovat esimerkiksi eleet, ilmeet ja äänenpainot. Tämä altistaa nuoren varomattomuudelle. Nuori ei myöskään aina hahmota, että kerran lähetetty viesti tai kuva on ikuisesti vastapuolen hallussa ja tämä voi vedota siihen loputtomiin.

Keskusteluun liitetään siis asteittain seksuaalisia vihjeitä ja ehdotuksia. Joskus tekijä myös ehdottaa suoraa seksuaalista toimintaa, esimerkiksi tarjoamalla vastikkeeksi rahaa tai nuorelle haluttua tai tärkeää tavaraa. Usein tekijä testaa useita erilaisia lähestymisen, osallistamisen, sitouttamisen ja manipuloinnin tapoja.

3.7 Nuoren osallistaminen ja sitouttaminen

Kun nuori alkaa epäillä digitaalisessa mediassa tapahtuvan tilanteen turvallisuutta ja normaaliutta, hän ei useinkaan enää kehtaa kysyä neuvoa keneltäkään ulkopuoliselta, etenkin aikuiselta. Tekijä on jo ohjannut keskustelun sen verran yksityiselle ja arveluttavalle alueelle.

Joku nuori säikähtää tai ahdistuu voimakkaasti tai toteaa vaaran ja lopettaa yhteydenpidon tähän. Joku toinen voi vaatia keskustelukumppaniltaan selontekoa siitä, miksi tämä kysyy intiimejä, seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Määrätietoisiin rajanvetoihin pystyy paremmin erityisen rohkea ja itsenäinen nuori, joka ymmärtää tavallisen ja sopivan rajat seksuaalisuuden alueella. Tämä ei kuitenkaan ole tavallinen piirre nuoruudessa.

Moni nuori pyrkii omassa päässään järjelemään asiaa niin, että ristiriitainen tilanne tasapainottuu ja tulee selitetyksi parhain päin omassa mielessä. Tällä lapsenomaisella keinolla hän voi sammuttaa huolen tunteen ja jatkaa palkitsevalta tuntuvaa vuorovaikutusta. Tähän pyrkii etenkin arka nuori tai jos nuorelle tämä ”ystävyyssuhde” on erityisen tarpeellinen ja merkittävä. Nuori voi kokea, että kerrankin joku antaa aikaa, on ”aidosti kiinnostunut” ja kannustava. Nuori ei koe tilanteessa vielä mitään outoa tai kokee tilanteen jännittäväksi tai kiehtovaksi. Nuori voi myös olla niin kiltti, hyvätapainen tai miellyttämishaluinen, ettei asetu uhmaamaan tai kyseenalaistamaan itseä vanhempaa tai ystävälliseksi uskomaansa henkilöä.

Tekijä pyrkii tämän jälkeen sitouttamaan ja vastuuttamaan nuoren nopeasti osalliseksi tapahtumien kulkuun. Tämä sitoo nuoren omaa valinnan vapautta sekä asian ilmituontia ja tekosarja voi edetä. Nuoren syyllisyyden tunne, velvoite vastavuoroisuudesta tai oikeudenmukaisuudesta ovat helppoja herättää. Sen myötä nuori kokee kietoutuvansa yhä syvemmin osallisuuteen. Nuoren pienetkin teot esimerkiksi lähetetty tai vastaanotettu kuva, nuoren alkoholin käyttö tai paljastettu näpistys vihjataan kielletyiksi, rangaistaviksi tai rikollisiksi. Tekijä pyrkii murtamaan nuoren elämänhallinnan kokemuksen ja häivyttämään hänen toimintansa vaihtoehdot, esimerkiksi uhkaamalla tai vihjaamalla tallennettujen tekstiviestien, kuvien, videoiden tai muun materiaalin julkaisulla. Tekijä saattaa vaatia salaisuuden säilyttämistä osallistavalla kiristyksellä: ”Itsehän aloitit keskustelun. Itsehän halusit tietää enemmän. Itsehän halusit tätä.” Nuori jää yksin oman syyllisyytensä kanssa, koska ”paras ystävä” yllättäen tuomitsee hänet ja kääntyy häntä vastaan.

Samat syyt estävät myös tapahtumien kertomista jälkikäteen. Nuoret kertovat harvoin kokemastaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä aikuisille, koska tapahtumaan liittyy voimakkaasti ahdistavia tunteita. He eivät enää käsitä, mikä on oikein tai väärin ja mikä on normaalia tai poikkeavaa. Nuori sisäistää erityisen helposti ajatuksen, että hän on osasyllinen ja omalla käyttäytymisellään aiheuttanut tapahtuneen ja hän olisi voinut välttää sen toimimalla toisin. Nuoret eivät usein myöskään luota siihen, että tutut aikuiset, poliisi tai terapeutti

voivat auttaa, ja saattavat pelätä sekä muita aikuisia että uutta kohtaamista tekijän kanssa tai jopa tekijän mahdollista kosta, jos he kertovat asiasta.

Nuori saattaa myös kokea sitä lapsellisuutta ja naiiviutta, josta hän kehityksellisesti tahtoi kasvaa ulos. Kun tapahtumaketjua katsoo ikään kuin taaksepäin, nuorelle tulee tuntuma siitä, että olikin tyhmä, meni halpaan ja että tämä oli oma syy. Tämä kokemus estää kertomasta, koska samanaikaisesti nuorella on vahva tarve itsenäistymiseen.

Jossain vaiheessa nuori tajuaa petoksen, sen laajuuden ja omat virhearvionsa. Tämä muuttaa nuoren maailmankuvan turvallisesta, oikeudenmukaisesta ja luottamukseen perustavasta toisenlaiseksi, pahaksi. Pahuuden muokkaamassa maailmankuvassa nuori tuntee jäävänsä yksin, jolloin hän kokee, ettei hän enää voi turvautua tai luottaa kehenkään. Tämä johtaa siihen, että nuori ei löydä toimivia ratkaisumalleja erilaisiin tilanteisiin. Nämä osallistamisen, sitouttamisen ja syyllistämisen seuraukset ovat omiaan aiheuttamaan vakavaa haittaa nuoren normaalille itsetunnon, luottamuksen ja turvallisuuden kehitykselle.

4 Groomingin ja seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset

Grooming-tapahtumassa on useita piirteitä, jotka ovat omiaan vaurioittamaan nuoren seksuaalista kehitystä:

1) tekijä tulee tietokoneen, kännykän tai muun digitaalisen välineen kautta nuoren kotiin tai muuhun elämänpiiriin 2) tekijä lähestyy hämmäntävästi, ahdistavasti tai seksuaalisesti nuorta 3) nuori tulee tietoiseksi häneen kohdistuneesta groomingista tai seksuaalirikoksesta. Nämä tilanteet vaurioittavat:

- nuoren luottamusta ihmisiin
- uskoa omaan toimintakykyyn ja pärjäämiseen
- itsetuntoa ja itseluottamusta
- kokemusta omasta kehosta ja omasta itsestä arvokkaana ja ainutlaatuisena
- turvallisuuden kokemusta
- koskemattomuutta
- itsenäistymiskehitystä
- elämänhalua
- seksuaalisuuden rakentumista ja myönteistä suhtautumista seksuaalisuuteen
- yksityisyyden ja seksuaalisen intiimiyden kokemusta
- kykyä solmia myöhemmin luottamuksellisia tunnesuhteita
- kykyä solmia myöhemmin luottamuksellisia seksuaalisia suhteita
- kykyä nauttia läheisyydestä
- kykyä nauttia seksuaalisista tilanteista

Groomingin tai seksuaalisen hyväksikäytön haitallisuus ja vaikutus nuoren psyykkiseen, seksuaaliseen, sosiaaliseen ja fyysiseen kehitykseen on hyvin yksilöllinen. Toipuminen hyväksikäyttötraumasta riippuu monista asioista ja sitä on mahdotonta arvioida varmasti.

Vaikutukset ovat sitä suurempia:

- mitä herkemässä kehitysvaiheessa nuori oli
- mitä herkempi, huolestuvampi, arempi ja murehtivampi nuori on luonteen ominaisuuksiltaan
- mitä haavoittuvampi nuori on: hauras psyykinen rakenne, itsetunto-ongelmat, masennus- ja ahdistustilat, aiemmat traumakokemukset, jokin neurologinen tai psykiatrinen ymmärrystä heikentävä tila, elämänkriisi ja niin edelleen
- mitä enemmän vailla tukiverkostoja ja turvallisten aikuisten hoivaa ja huolenpitoa nuori oli ollut ennen tapahtumaa (turvautuu ja hakeutuu aikuisten seuraan turvan tarpeessa ja lataa erityisen paljon toiveita tähän ihmissuhteeseen)
- mitä pidempään jatkuva tai useammin toistuva grooming-prosessi tai seksuaalinen hyväksikäyttö on ollut, mitä läheisempi riippuvuussuhde nuorella hyväksikäyttäjään on ollut, mitä suurempia merkityksiä nuori on kuvitellulle ”ystävyyssuhteelle” itse antanut
- mitä vahvemmin nuori kokee osallisuutensa tapahtuneeseen (syyllisyyden tunne)
- mitä rajumpia, nöyryyttävämpiä ja pelottavampia ehdotuksia tai tekoja on tapahtunut
- mitä niukempi tuki nuorella on tapahtumien jälkeen eli onko lohtua ja turvaa, onko korvaavia luotettavia kiintymyssuhteita, tuomitaanko tekijä, selitetäänkö uhrille hänen syyttömyytensä tapahtumiin ja tekijän täysin itsekkäät motiivit
- jos nuori jää ilman ammattiapua

Nuorille on erityisen vaikeaa selviytyä tapahtuneen aikana tai sen jälkeen seksuaalisista loukkauksista, hyväksikäytöstä ja väkivallasta, koska ne koetaan hyvin hämmentävinä, nöyryyttävinä, syyllisyyttä ja häpeää aiheuttavina asioina. Tämä on omiaan aiheuttamaan vakavaa haittaa kehitykselle. Itsenäistymisen ja rohkaistumisen prosessien eteneminen katkeaa tai voi päinvastoin nopeutua vahingollisella tavalla. Nämä kokemukset rakentuvat enemmän tai vähemmän pysyviksi, kipeiksi ja häpeän leimaamiksi osiksi heidän kehitystään, seksuaalisuuttaan ja identiteettiään. Nuori kokee olevansa erilainen, huono, pilalla, likainen ja leimattu. Näin käy etenkin, jos tapahtumasarja on pitkäkestoinen, mutta yksikin tapahtuma voi aiheuttaa saman. Eheytyäkseen nuori tarvitsee paljon tukea ja usein myös ammattiapua.

4.1 Nuori ei toimi kuten aikuinen

Nuoruuteen kuuluu haluta monenlaisia asioita. Nuoret ovat usein riskialttiita, tietämättömiä, uteliaita ja elämöshakuisia. Lastensuojelulaki, suojaikäraja sekä rajat myös muun muassa alkoholin ja tupakan myynnille ovat olemassa, jotta voitaisiin suojata nuoria, jotka itse eivät osaa suojata itseään vielä. Nuorta on suojattava siis myös hänen omaa kokemattomuuttaan ja kokeilunhaluaan eli riskialttiuttaan kohtaan. Vasta täysikäisyyden aikoihin aivojen kehitys etenee siten, että nuori saa enemmän riskinarviokykyä ja vastuuntuntoa sekä pitkäaikaisten vaikutusten arviointikykyä. Tämä aivojen etuotsalohkon kehitys jatkuu 25 vuoden ikään saakka.

Groomingin, hyväksikäytön tai muun seksuaalisen väkivallan ymmärtäminen, tunnistaminen, ennaltaehkäiseminen, estäminen, välttäminen, siitä kertominen tai sen lopettaminen ei ole nuoren vastuulla. Tilanteen ymmärtämistä, toipumista ja tapahtuman työstämistä haittaa se, ettei nuorilla ole vielä sanoja, mielikuvia ja käsitteitä työstää seksuaalisuutta esimerkiksi sanallisesti tai terapiassa. Samasta syystä (sekä voimakkaiden häpeän tunteiden vuoksi tai trauman jälkeisen stressihäiriön vuoksi) heidän on vaikea kuvata kuulusteluissa sitä, mitä todella tapahtui tai miltä todella tuntui. Monilla nuorilla ei ole esimerkiksi sanoja kertoa, mitä on nähnyt tai mitä on tehty sukupuolielinten eri osille. He vain puhuvat esimerkiksi ”alapäästä” tai ”joku teki jotakin”. He saattavat myös ottaa sanat, ilmeet ja äänensävyt hyväksikäyttäjän käyttämistä toistaen näitä: ”Ei se ollut mitään. Se oli vain pelleilyä. Se oli kivaa. Me vaan pornottiin. Minä halusin sitä”. Omasta häpeästä ja kärsimyksestä voi olla ylivoimaisen vaikeaa kertoa. Nämä tunteet saattavat olla myös niin vahvasti torjuttuja, ettei muistikuvien palauttaminen tietoisuuteen toimi.

Nuori sisäistää erityisen helposti ajatuksen, että hän on osasyylinen ja omalla käyttäytymisellään aiheuttanut tapahtuneen ja hän olisi voinut välttää sen toimimalla toisin. Ajatukset alkavat pyöriä jossittelussa ja sitä kautta syntyy itsetuntoa edelleen tuhoava itsesyytöksen ajatuskehä: ”Jos en olisi vastannut viesteihin, lähettänyt kuvaani, käyttänyt web-kameraa tai mennyt tapaamiseen. Jos en olisi juonut alkoholia, jos en olisi pyytänyt tai ottanut vastaan tupakkaa tai prepaid-liittymää, jos olisin kieltänyt napakammin koskemasta, jos olisin kertonut jollekulle”. Nuorelle syntyy ajatus, että olisi pitänyt olla viisaampi. Tämä on kohtuuton vaatimus kehityksensä keskellä olevalle, mutta hän ei käsitä sitä itse. Niinpä apua ei useinkaan tajuta tai kehdeta hakea eikä huomata tekijän vastuuta, vaan syytetään ja rangaistaan itseä. Se voi ilmetä ahdistuksena, masennuksena, monenlaisena psykosomaattisena oireiluna, päihteiden käyttönä sekä muunlaisena riskikäyttäytymisenä. Tämä on omiaan haittaamaan nuoren seksuaalisuuden ja omanarvontunteen kehitystä sekä hänen tasapainoista kehitystään, hänen itseluottamuksensa ja itsearvostuksensa rakentumista, sekä hänen kykyään ja rohkeuttaan tulevaisuudessa rakentaa luottamuksellisia ja toimivia seksuaalisia tai tunnesuhteita tasaveroisen kumppanin kanssa.

4.2 Petoksen merkitys nuorelle

Nuoruusiässä kavereiden ja perheen ulkopuolisten ihmissuhteiden merkitys korostuu, kun kodin ulkopuolinen maailma alkaa vetää puoleensa yhä vahvemmin. Varhaisnuori suuntautuu uusiin ihmissuhteisiin entisten kiintymyssuhteiden ulkopuolelle, jolloin luottamuksen tunteen merkitys korostuu ja ihmisten luotettavuuden arviointi nousee tärkeäksi. Nuoret painottavat voimakkaasti oikeudenmukaisuutta sekä varovat oman luottamuksen menettämistä ystäviensä silmissä. Petoksen kohteeksi joutuminen on erityisen haitallista, haavoittavaa ja nöyryyttävää. Se on suuri epäonnistumisen kokemus aikuistumisyrityksessä, ihmisten arviointiyrityksessä sekä ystävyuden solmimisyrityksessä. Tämä on omiaan aiheuttamaan vahinkoa ja vaarantamaan nuoren kehityksen.

Grooming-prosessissa on rinnan kaksi eri maailmaa ja tavoitetta. Tekijä pyrkii toteuttamaan seksuaalisen kohdehäiriön tavoitteitaan. Nuoren tavoitteena on saada itsetunnon, seksuaalisuuden ja itsenäisyyden tukea.

Ensin nuori luo myönteisen ja luotetun kuvan tekijästä ja uskoo olevansa turvassa. Pala palalta nuorelle selviää, että hänessä ei ollut erityistä ominaisuutta eikä kannustuksen takana ollut muuta vaikutinta kuin rohkaista häntä lähestymään hyväksikäyttäjää. Koetun yhteydenpidon merkitys muuttuu nuoren mielessä ratkaisevalla tavalla. Yhteydenpidon tavoitteena ei ollut nuoren tukeminen vaan nuoren hyväksikäyttäminen.

Kun tekijän laskelmoitu, manipulatiivinen petos tulee nuoren tietoon, tapahtuu voimakas tunnereaktio ja syntyy jonkin asteinen trauma. Nuori joutuu selviytymään vastedes sen totuuden kanssa, että on uskonut, ollut johdateltavissa ja luottanut tekijään. Nuori on ollut naiivi ja paljastanut erittäin arkaluontoisia ja yksityisiä seksuaaliseen kehitykseensä, seksuaalisiin ensikokemuksiinsa, seksuaaliseen rohkaistumiseensa, nautintoonsa tai pelkoihinsa liittyviä seikkoja. Groomingin ja seksuaalirikoksen kohteeksi joutunut nuori tajuaa joutuneensa harkitun, julman ja haavoittavan petoksen kohteeksi. Tällöin tapahtuneen valtasuhteet ja riskit tulevat ymmärretyiksi. Nuori on ollut ymmärtämätön ja tekijälle riittävän helppo kohde. Nuori tajuaa, että tämä avautuminen tapahtui itsekkäälle, pettävälle ja manipulatiiviselle rikolliselle, jolla ei ollut lainkaan ystävyys-, empatian tai hyväntahtoisuuden tunteita nuorta kohtaan. Tämä on omiaan vaarantamaan normaalin kehityksen.

Nuori, joka on luottanut ja arvioinut tilanteen täysin väärin, saattaa mennä paniikkiin, mutta ei usein pysty häpeän ja syyllisyyden vuoksi hakemaan tukea keneltäkään. Hän kokee yleensä voimakasta syyllisyyttä tapahtuneesta ajatellen esimerkiksi ”Olisihan minun pitänyt tajuta. Olen ollut tyhmä. Olen idiootti. Se on oma syy!” Tämäkin traumatisoi nuorta. Nuori tarvitsee välitöntä, hienotunteista ja vahvaa tukea, sillä muuten hän saattaa liittää pysyvästi identiteettiinsä määritelmät ”olen tyhmä, syyllinen ja huono”. Tämä voi johtaa yhä voimistuvaan ahdistukseen, masennukseen ja itsetuhoisuuteen. Nuoren on hyvin tärkeää kuulla, ettei syy ole hänen ja että nuoren luottavaisuus ja hyväntahtoisuus eivät ole väärin, eivätkä rikollista. Sen sijaan seksuaalinen hyväksikäyttö ja grooming ovat.

4.3 Tapahtumasta kertomisen vaikeus

Rikoksen tutkintaprosessin käynnistyessä teko muuttuu ”julkiseksi.” Nuorelle tapahtuneista, ehkä ahdistavista asioista aletaan puhua ja kysellä. Se aikaansaa usein uuden trauman, jota nuori saattaa yrittää estää. Tämä on yksi syy, miksi nuori uhri saattaa voimakkaasti vastustaa rikostutkinnan käynnistymistä tai koko asiasta puhumista. Nuori joutuu kokemaan ja sietämään uudenlaiset häpeän ja nöyryytyksen tunteet, kun tekoon liittyvät tapahtumat, tallenteet ja keskustelut tulevat esimerkiksi rikostutkijoiden, omien vanhempien ja oikeussalin ihmisten tietoon ja silmien eteen – mahdollisesti jopa julkaistuksi mediassa. Nämä salaisuuden sävyttämät, tässä asioiden uudessa valossa ehkä hyvin nolot tai ahdistavat tapahtumat, intiimit kuvat tai kuvailut nuoren ja siten usein vielä varsin kokemattoman henkilön seksuaalisista reaktioista, teoista, fantasiaista ja unelmista, jotka olivat tarkoitettuja jaettaviksi vain erityisessä luottamus- ja kiintymyssuhteessa, tulevat nyt paljastetuiksi.

Nuoren on vaikeaa kohdata se tosiasia, että oman seksuaalisen kehityksen alkutaipaleella on joutunut seksuaalirikoksen kohteeksi. Oman seksuaalisuuden tunnustaminen rikoksen kohteeksi ja viranomaisten

tekemät yksityiskohtaiset arviot nuoren vapaaehtoisesti tai pakotettuna tekemistä teoista seksuaalirikokseen liittyen, ovat omiaan haittaamaan vakavasti nuoren tasapainoista kehitystä ja toimintakykyä. Edellä mainitut seikat haittaavat seksuaalisuuden ja omanarvontunteen kehitystä, nuoren itseluottamuksen ja itsearvostuksen rakentumista sekä hänen kykyään ja rohkeuttaan tulevaisuudessa rakentaa luottamuksellisia ja toimivia seksuaalisia tai tunnesuhteita tasaveroisen kumppanin kanssa. Tämä voi ilmetä tunne-elämän häiriönä, kuten masennuksena, levottomuus- ja keskittymishäiriönä, päihteiden käyttönä, muunlaisena riskikäyttäytymisenä sekä itsetuhokäyttäytymisenä. Tämä voi aiheuttaa myös traumaperäisen stressihäiriön oireineen.

4.4 Pelko tallenteen leviämisestä

Eriyisen vaurioittavaa nuorelle on epätietoisuus itsestä otettujen ja lähetettyjen intiimien viestien, kuvien, videoiden ja muiden tallenteiden leviämisestä. Levittäminen voi tapahtua täysin vapaasti esimerkiksi eri keskustelufoorumeilla tai kuvagallerioissa tai tekijän omissa verkostoissa, jotka voivat olla maailmanlaajuisia. Materiaalia ei voida koskaan poistaa verkosta. Tästä seuraa epätietoisuus siitä, moniko on saanut tai tulevaisuudessa saa vielä tallenteen, moniko on käyttänyt sitä itsetyydytyksessä, toisen nuoren hyväksikäyttötilanteessa, myynyt sen tai käyttänyt jossakin muussa tarkoituksessa. Nuori joutuu pakon edessä kehittämään selviytymiskeinoja pärjätäkseen sen ajatuksen kanssa, että laiton tallenteen hyödyntäminen todennäköisesti jatkuu digitaalisessa mediassa ja muilla tavoin loputtomasti.

Jos nuori on tunnistettavissa tallenteessa tai uskoo olevansa tunnistettavissa tai hän muuten uskoo, että tallenne on yhdistettävissä häneen, hänen on pärjättävä loppuelämänsä sen tiedon ja tosiasian kanssa, että tämä tallenne voi tulla uudelleen esille. Teko ja sen nostattamat tunteet ja ympäristössä paheksuntaa ja selittelyn tarvetta nostattava tapahtuma saattaa aktivoitua ja nousta julkiseksi, selitettäväksi ja kohdattavaksi uudelleen milloin tahansa tulevaisuudessa. Tallenne voi joutua kenen tahansa käsiin. Se saatetaan lähettää vahingoittamistarkoituksessa esimerkiksi seurustelukumppanin sähköpostiin, harrastusporukan illanistujaisiin, esimiehelle tai sukulaiselle. Nuoren täytyy pärjätä sen tosiasian kanssa, että tekoa ei saa tekemättömäksi, eivätkä sen jälkiseuraukset lopu ehkä koskaan.

Tämä kaikki selviää nuorelle samanaikaisesti, kun hän joutuu käsittelemään petoksen ja rikoksen selviämisen aiheuttamia tunteita. Lisäksi se, että teko tulee ensi kertaa julkiseksi, herättää häpeän, nolouden, nöyryyksen, loukkauksen, epäoikeudenmukaisuuden, syyllisyyden ja ahdistuksen sekä kauhun tunteita. Tämä on omiaan aiheuttamaan vakavaa haittaa nuoren kehitykselle ja jopa uuden trauman.

Paljastumisen seurauksena nuorella herää yleensä voimakkaita raivon, vihan, kostonhalun, avuttomuuden, häpeän ja nöyryytetyksi tulon tunteita. Nuoren käyttäytyminen saattaa muuttua jopa yhteistyökyvyttömäksi. Tunteiden sietäminen ja hallitseminen sitoo paljon hänen voimavarojaan ja haittaa hänen kehitystään ja elämäänsä usein pitkiä aikoja, jopa vuosia tai vuosikymmeniä, aina kun hän alkaa asiaa ajatella. Tunteet aikaansaavat helposti suorituskyvyn romahtamisen koulussa, painajaisia, ihmissuhdeongelmia, itsetuntohäiriöitä sekä traumaperäisen stressireaktion tai -häiriön. Näiden hyvin tuhoavien, lyhyen ja pitkän ajan seurausten välttämiseksi uhreille on tarjottava välitöntä ja riittävää keskusteluapua sekä usein myös

psykoterapeuttista tukea. Samalla nuoren lähiympäristö traumatisoituu ja syyllistyy ja tarvitsee apua ja tukea selvittääkseen tilanteesta sekä pystyäkseen tukemaan ja kannattelemaan uhria parhaalla mahdollisella tavalla.

4.5 Teon kertaluonteisuudella ja toistumisella on vaikutusta

Seksuaaliset ehdotukset, puheet, kuvien ja videomateriaalien lähettäminen ja vastaanottaminen sekä seksin ostotarjoukset ovat omiaan aiheuttamaan vahinkoa nuorelle.

Sitä, millaisia vaikutuksia kullekin yksilölle mistäkin teosta on ollut, on mahdoton arvioida pelkästään teon perusteella. Trauman syvyys on monien muuttujien summa. Joskus yksikin pieni, lyhykestoinen tapahtuma voi murtaa koko persoonallisuuden ja aiheuttaa lähtemättömän vaurion psyykkiseen toimintakykyyn ja pitkäkestoista oireilua hauraassa tilanteessa olevalle, erityisen haavoittuvalle yksilölle. Vastaanottokokemuksemme mukaan emme voi arvioida teon merkitystä uhrille pelkästään teon kertaluonteisuuden, toistumisen tai laajuuden perusteella, vaan uhrin yksilöllisen kokemuksen ja elämänhistorian kautta.

Yksittäisellä seksuaalisävytteisellä lausahduksella on vaikutusta nuoreen, vaikka hän keskeyttäisi yhteydenpidon tekijään. Nuori joutuu arvioimaan omaa turvallisuuttaan, kontaktin oletettua luotettavuutta ja koko digitaalisen median järkevyyttä ja luotettavuutta. Media tarjoaa nuorelle kuitenkin usein hyvin merkittävän ja tärkeän ihmissuhdeympäristön, jossa tavataan ystäviä ja tuodaan itseä ja omia kuulumisia myönteisessä hengessä esiin. Tapahtuman jälkeen koko mediaympäristön käyttö ja siellä esiintymisen tavat joutuvat nuoren mielessä harkinnan alle. Nuori miettii, uskaltaako enää koskaan laittaa itsestään yhtään kuvaa esiin, miten tekijä mahdollisesti seuraa näitä julkaisuja, onko itse aiheuttanut tai aiheuttaako jatkossa ”väriä viestejä” eli virheellisesti seksuaalisiksi luultavia viestejä, onko itse ollut jollain monimutkaisella tavalla syyllinen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai voiko keneenkään uuteen tuttavuuteen enää koskaan luottaa.

Nuori, joka esimerkiksi ei ole lainkaan kiinnostunut seksisävytteisistä viesteistä, joutuu niitä yllättäen vastaanottamaan ja rajaamaan, mikä ei ole nuoren tehtävä. Nuori viedään rajattomaan, aikuisseksuaaliseen käsitemaailmaan, toiminta- tai ostotarjouksiin, kuvien näkemisiin ja aikuisten fantasioihin, mikä voi olla erittäin hämmentävää, loukkaavaa, ahdistavaa ja pelottavaa. Mikäli nuorelta puuttuu turvallinen ja luotettava lähiaikuinen, jonka kanssa tilannetta ja tunnetiloja käsittelee avoimesti, riski teon traumavaikutuksiin on ilmeinen. Nuorella tulee olla kasvurauha, jossa hän saa olla suojassa kehitystasoonsa sopimattomalta ja ahdistavalta ehdottelulta tai viestinnältä ja itse, omassa tahdissaan, kehityksensä kautta ikätasoisesti kiinnostua seksuaalisuuteen liittyvistä, intiimeistä asioista.

Nuori voi joutua tai lähteä toistuvasti mukaan grooming-prosessiin. Digitaalinen media on nuoren luonnollinen paikka liikkua myös hyväksikäytön jälkeen. Digitaalisessa mediassa ovat sekä nuoren kaverit että yhteiskunnan monet palvelut ja toiminnat. Digitaalisella medialla on iso merkitys nuoren elämässä kuten myös hänen itsetuntonsa ja identiteettinsä rakentamisessa.

Nuorella on uskomus, että hän pystyy tunnistamaan ja hallitsemaan vastaavanlaiset grooming-tilanteet. Näin ollen hän saattaa olla varomaton ja uskalias kontakteissaan. Nuori voi kuvitella, ettei hänelle voi tapahtua toistamiseen hyväksikäyttöä. Nuori voi olla myös uhmakas ja ajatella pystyvänsä kostamaan koetun hyväksikäytön jollekin tekijälle. Hyväksikäytön jälkeen nuoren omanarvontunto voi olla niin matala, että hänestä tuntuu, että hän on vain hyväksikäyttöön liittyvän läheisyyden arvoinen eikä enää kelpaa tasavertaiseen suhteeseen. Tällöin grooming-prosessi tuntuu tutulta ja ainoalta tavalta saada esimerkiksi huomiota.

Nuori, joka on erityisen tuen tarpeessa tai nuori, joka ei ole saanut asianmukaista terapiaa hyväksikäytön jälkeen, on uudelleen altis hyväksikäyttävään kontaktiin. Tällöin nuoren tavoite ei ole seksuaalinen kontakti, vaan kaikki muu hyvä siinä kontaktissa, kuten huomio, ystävällisyys, kannustus tai ihailu. Nuori saattaa aavistaa, että seurauksena on seksuaalinen hyväksikäyttö, mutta hänellä voi olla niin voimakas tarve läheisyyteen, että hän suostuu kontaktiin. Uudessa grooming-tilanteessa nuori saattaa tiedostamattaan kieltäytyä näkemästä hyväksikäytön motiivia.

Toistuvat grooming- ja seksuaaliset hyväksikäyttökokemukset aiheuttavat aina uuden trauman. Jokaisen traumaattisen kokemuksen myötä nuoren omanarvontunne huononee ja itsetuhoisuus lisääntyy. Kukaan ei voi tietää, minkä hyväksikäyttötapauksen nuori kokee pahimpana tai mikä tuhoaa nuoren toivon. Toistuvien traumaattisten kokemusten jälkeen nuoren terapeuttinen auttaminen vaikeutuu, monimutkaistuu ja tie toipumiseen pitenee mahdollisesti vuosilla. Kutakin hyväksikäyttötapautumaa tulee tarkastella omanaan ja sen vaikutuksia sekä merkityksiä tulee arvioida tapauskohtaisesti.

4.6 Nuoren tavallisimpia tapoja yrittää selviytyä

Tavallisin nuoren selviytymisstrategia on yrittää unohtaa tapahtuma, pyrkiä olemaan ajattelematta ja puhumatta siitä. Nuoret haluavat olla urheita ja pärjääviä. Yleensä he häpeävät omaa ajattelemattomuuttaan, sekä kokevat syyllisyyttä tapahtuneesta. Nuoret usein pelkäävät aikuisten suuttumusta, että vanhempi ei usko hänen syyttömyyttään tai että häntä rangaistaan jollakin tavoin osallisuudesta. He myös pelkäävät puhua asiasta poliisille tai oikeudessa. Osa nuorista pelkää huostaanottoa tai pakkohoitoja, jos kertovat hyväksikäytöstä.

Tapahtuman lähellä nuorilla ei useinkaan ole kapasiteettia käsitellä kaikkia sen nostamia tunteita ja kokemiaan traumoja, vaan psyykkiset voimat kuluvat selviytymiseen, elämän jatkamiseen ja tapahtumien hahmottamiseen jonkinlaiseksi merkityskokonaisuudeksi elämässä. Oireilu saattaa puuttua tai nuori salaa sen välttyäkseen pohtimasta enempää tapahtunutta, ollakseen hämmentämättä läheisiään tai suojellakseen heitä. Nuorilla ei useinkaan heti riitä kykyä, halua tai resursseja lähteä pohtimaan tapahtumaa tai edes kuvata sitä sanallisesti. Trauma jää kuitenkin vaikuttamaan ja nuorella voi olla vaikeitakin traumaperäisen stressireaktion oireita, mutta hän ei itse näe, myönnä tai koe niiden liittyvän koettuun traumaan. Nuorella voi olla voimakasta ahdistuneisuutta ja äkillistä toimintakyvyn heikkenemistä ilman, että nuori yhdistää sen muistikuviiin

traumasta. Usein oireet alkavat vasta myöhemmin tilanteen hahmottuessa nuoren mielessä. Hoitamaton trauma saattaa aiheuttaa vaikeita tilanteita myös myöhemmissä elämänvaiheissa.

Osa groomingin ja hyväksikäytön kohteena olleista nuorista on pitkään oireettomia, iloisia, pärjääviä, jopa toisia nuoria hoivaavia ja erityisen aikuismaisia. He pystyvät välttämään häpeän ja nöyryytyksen tunteet kieltämällä ja torjumalla mielestään kaiken kielteisen. He vakuuttavat hymyillen, ettei mitään tapahtunut tai ainakaan se ei haittaa mitään ja oli vain hassua ja hauskaa leikkiä. Nuori voi sanoa: ”Se on mun paras kaveri, kyllä se saa tehdä noin.” Nämä näennäisesti ”pärjäävät nuoret” jäävät aluksi helposti vaille tarvittavaa tukea ja apua traumasta selviytymiseen. Normaalityönsä ja päivärutiineissaan nuori saattaa kaikin tavoin torjua trauman mielestään ja olla pärjäävä. Yksinäisyydessä esimerkiksi iltaisin kuitenkin ahdistus voittaa ja nuorella voi olla päihteiden käyttöä, itsensä viiltelyä tai hänen kehitystään vahingoittavia seksikontakteja. Nämä syventävät nuoren huonoa oloa.

4.7 Traumaperäisen stressihäiriön syntyminen

Yksikin tapahtuma, johon on liittynyt voimakas sokki, pelkotila, turvattomuus tai manipulatiivinen petos voi johtaa rankkoihin oireisiin tai esimerkiksi traumaperäiseen stressihäiriöön. Mitä täydellisemmin nuori uhri menettää tilanteen hallinnantunteen tekojen aikana ja mitä voimakkaampaa hänen kokemansa kärsimys on, sitä todennäköisemmin hänelle kehittyy oireita, kuten traumaperäinen stressihäiriö ja masennus. Vahinko ei riipu yksiselitteisesti teon määrittelyn kautta, vaan uhrin psyykkisen kokemuksen kautta. Kehittyvällä nuorella tämä psyykinen trauma vaikuttaa usein koko hänen myöhempään seksuaaliseen kehitykseensä ja kykyyn olla luottavaisessa läheisyydessä ja nauttia. Traumaperäinen stressihäiriö syntyy todennäköisemmin ihmissuhteisiin liittyvässä traumassa kuin esimerkiksi luonnonmullistusten seurauksena. Grooming ja hyväksikäyttötilanteissa nuoret ovat usein neuvottomia, hämmentyneitä, toimintakyvyttömiä ja erityisesti hyväksikäyttö voi laukaista sokin. Traumatilanteen intensiteetti, kokemus ja tulkinta vaikuttavat erittäin merkittävästi traumaperäisen stressihäiriön ilmenemiseen.

Monimutkaiset ja sekavalta tuntuvat kokemukset ja tunteet kietoutuvat usein toisiinsa groomingin tai seksuaalisen hyväksikäytön tilanteessa. Kauhu, pelko, jännitys, uteliaisuus ja joskus myös mielihyvä lomittuvat kehäksi, joka voi jättää vakavan ja pitkäkestoisen jäljen nuoren mieleen, kehoon ja kehitykseen. Mikäli nuoreen on kohdistettu fyysinen seksuaalinen teko esimerkiksi tunkeutuminen kehoon, tällöin kivun kokemus, avuttomuus ja kuoleman pelko aiheuttavat myös edellä mainittuja vaikutuksia.

Tekijä saattaa sanoittaa tilannetta toisin kuin mitä todellisuudessa tapahtuu esimerkiksi yhteiseksi leikiksi, hyvän tekemiseksi, tärkeäksi oppitunniksi tai normaaliksi ystävän teoksi. Nämä syventävät hämmennystä ja siten estävät tilanteen tunnistamista ja siihen puuttumista. Hyväksikäyttäjät usein vetoavat siihen, että grooming-prosessissa nuori itse oli aktiivinen, jatkoi vuorovaikutusta ja yhteydenottoa. Tekijä kuvaa hyväksikäytön niin, että nuori halusi tai nautti siitä, joten seksuaalinen hyväksikäyttö tai väkivalta ei voinut olla vahingollista. Yleinen hyväksikäyttöä koskeva tutkimustieto ja työkokemus osoittavat aivan muuta.

4.8 Traumakokemukset voivat jäädä irrallisiksi

Traumassa erityisen uhkaaviksi koetut hetket rakentuvat sietämättömissä ja hallitsemattomissa tilanteissa. Nämä hetket muodostavat traumakokemus- ja muistohermoverkkoja. Ne jäävät irralleen jokapäiväisestä aivojen hermoverkostosta eli arkijärjestä, ymmärryksestä, tunteista ja tietoisuudesta. Näin ollen ne eivät kehity, eivätkä muutu tai parane ajan myötä ilman asianmukaista hoitoa. Ihminen ei välttämättä pysty palauttamaan näitä traumakokemuksia muistiinsa tahdonalaisesti. Toisinaan ihminen voi muistaa tapahtuman ulkokohtaisesti täysin ilman tunnesisältöä tai muistoa esimerkiksi kivun tai kauhun tunteesta.

Nämä traumakokemukset eli aivojen normaalitoiminnasta irralliset muistihermoverkot sisältävät uhkatilanteeseen liittyvää sietämätöntä tunnetta. Nämä irralliset muistisisällöt eivät kehity tai poistu, koska ihmisellä ei ole niihin kosketusta. Muistisisältöjen sietämättömät tunteet kuitenkin vaikuttavat ajoittain ilman omaa kontrollia. Ne jäävät hallitsemattomiksi ja saattavat automaattisesti aktivoitua ilman ihmisen omaa tahtoa ja ymmärrystä. Nämä automaattiset aktivaatiot ilmenevät esimerkiksi painajaisina ja takauimina ja saattavat myös haitata turvallista ja toivottua seksuaalista toimintaa. Muistihermoverkot rakentuvat irrallisiksi osiksi ihmisen kokemuksia ja muistoja. Tämä irrallisuus voi aiheuttaa muun muassa muistamattomuutta ja hoitamattomana vaikuttaa koko elämän ajan.

Kun ihmisen myöhemmässä elämässä esimerkiksi läheisessä ihmissuhteessa, seksuaalisessa kosketuksessa tai missä tahansa tilanteessa joku kosketus, sana, ilme tai sävy laukaisee traumakokemuksen päälle, uhri alkaa kokea tämän irrallaan olevan hermoverkon kokemuksia. Ne voivat olla uhkaa, pelkoa, kauhua, kipua, syyllisyyttä, tarvetta alistua, viettelä, paeta, miellyttää tai mitä tahansa mitä kyseinen, aktivoitunut traumakokemus sattuu kokemuksellisesti sisältämään. Traumatisoitunut ihminen ei ymmärrä omaa käyttäytymistään, ei hallitse sitä, ei osaa selittää sitä, eikä muuttaa sitä. Se voi kuitenkin haitata vakavasti ihmisen kokemusta omasta seksuaalisuudesta, sen toteuttamista esimerkiksi naiseuden tai miehisyyden kautta tai estää seksuaalisen aktiivisuuden kokonaan.

Groomingissa keskustelun sävy usein muuttuu arkipäiväisen ystävällisestä ensin seksuaalisen vihjailevaksi, sitten vietteleväksi, lopulta painostavaksi ja joskus jopa uhkaavaksi kiristämiseksi. Tällöin keskustelun sävy voi olla traumakokemuksen laukaiseva tekijä jatkossa. Ihminen toimii normaalisti, kunnes keskustelun sävy turvalliseksikin koetussa ihmissuhteessa muuttuu seksuaaliseksi tai vihjaavaksi. Tämä laukaisee traumakokemuksen, esimerkiksi voimakkaan vaaran ja uhan kokemuksen, jopa raiskatuksi tulemisen pelon. Tällöin ihminen pysäyttää tilanteen, eikä pysty luottamukselliseen ja turvalliseen kokemukseen seksuaalisessa läheisyydessä tai hänen on toimittava ilman sanoja ja puhetta uskaltautuakseen ja pystyäkseen seksuaaliseen kontaktiin.

5 Myöhempien vaikutusten arviointia

Nuoren kehityksen aikana tapahtunut seksuaalinen trauma rakentuu osaksi hänen seksuaalisuuttaan. Se aikaansaa laaja-alaisia muutoksia ajattelussa, tunteissa ja käytöksessä. Hoitamattomana oireet saattavat

nousta esiin yhä uudelleen eri elämänvaiheissa ja osa vaikutuksista voi olla jatkuvia, koskien esimerkiksi minäkuvaa, itsetuntoa ja ihmissuhteita. Näin ollen myöhempien vaikutusten määrää ja laatua on vaikea arvioida etukäteen. Tekojen laatu sinänsä on vain yksi traumatisoitumisen syvyyteen ja seurausvaikutuksiin vaikuttava tekijä. Monet nuoren elämään, kehitystilaan ja ympäristöön liittyvät muut seikat ennustavat myös vahvasti myöhempien vaivojen ja häiriöiden määrää ja syvyyttä. Erityisen haavoittuvia nuoria ovat sellaiset, jotka elävät turvattomissa olosuhteissa, joilla on aiempia traumaattisia kokemuksia tai joilla on erityisen tuen tarvetta, kuten ADHD-nuoret, autismikirjon nuoret ja kehitysvammaiset. He ovat helpoimpia uhreja manipulatiivisille, turvallisen ja ystävällisen aikuisen roolia esittäville hyväksikäyttäjille.

Yksittäisten nuorten kohdalla aika näyttää, miten suureksi trauma muodostuu ja millaiset myöhäisoireet he saavat. Varmasti jokainen nuori, joka tajuaa tulleen hyväksikäytön uhriksi, saa aina itsetuntovaurion ja syyttää itseään tapahtuneesta.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä nuorelle jää lähes aina häpeän ja nöyryytetyksi tulemisen kokemus. Nuori tuntee itsensä muuttuneeksi, huonommaksi kuin ennen ja merkittäväällä tavalla erilaiseksi kuin ikätoverinsa. Nuori kokee usein, että hänet on leimattu hyväksikäytön uhriksi, naiiviksi tai tyhmäksi ja että hyväksikäyttö näkyy päällepäin. Tämä johtaa helposti itseinhoon, itsensä vähättelyyn ja aliarvioimiseen ja merkittävän usein masennus- ja ahdistuskierteeseen. Minäkuvan ja tunne-elämän muutosta nuori ei yleensä kykene kertomaan. Nuoruusiässä halutaan miellyttää ja saada positiivista palautetta ja rakennetaan minäkuvaa. Hyväksikäyttö tulkitaan silloin tapahtuneen siksi, että itse on erilainen kuin muut, erityisen huono, paha tai arvoton, mikä lisää hämmennystä ja epävarmuutta. Nämä kokemukset johtavat itsetunnon alenemiseen, masennus- ja syrjäytymisriskiin, usein välinpitämättömään terveyskäyttäytymiseen, itsestä huolehtimisen tai hygienian laiminlyöntiin ja tapaturma-alttiuteen. Nuori saattaa olla erityisen miellyttämishaluinen, hakea jatkuvasti myönteistä palautetta, kuluttaa huomattavasti aikaa ja rahaa ulkonäkönsä kohentamiseen, peseytyä jatkuvasti tai päinvastoin olla välinpitämätön esimerkiksi omaa kehoaan tai muita ihmisiä kohtaan. Hän ei välitä siitä, miten häntä kohdellaan ja mitä hänelle tapahtuu. Hän saattaa kokea huonon kohtelun itseään kohtaan ansaituksi. Myös viiltely, syömishäiriöt ja päihteiden käyttö sekä monenlaiset kiputilat ovat tavallisia.

Hyvin tavallisia ovat nukahtamisvaikeudet ja painajaiset, liian varhaiset heräämiset ja katkonainen ja levoton uni, jopa yökastelu. Mielialan lasku, keskittymisongelmat jatkuvasti mieleen palaavien voimakkaiden muistikuvien (takaumien) vuoksi, pelot ja välttämiskäyttäytyminen, itkuisuus ja ärtyisyys ovat myös yleisiä haittavaikutuksia. Koulumenestys usein huononee ja joskus romahtaa. Ihmissuhdeongelmat ovat tavallisia.

Nuori saattaa ”näyttämöidä” kokemuksiaan eli työstää ahdistavia tapahtumia siten, että tekee vastaavia tekoja muille ja katsoo miten he selviytyvät. Tällöin hän käsittelee omaa sietämätöntä kokemustaan toiminnan tasolla. Se on tavallinen tapa käsitellä ahdistavia muistoja ja tunteita silloin, kun niille ei ole sanoja eikä käsitteitä, eikä kukaan auta heitä selviytymään traumasta. Nuori voi myös itse joutua hyväksikäyttävään tilanteeseen uudelleen. Aiempien kokemusten aiheuttama ahdistus ja syyllisyys ajavat häntä käymään läpi tapahtumaa. Koska hänellä ole apua ja käsitteitä, hän tekee sen toiminnan tasolla.

Pelkotilat voivat olla elämää haittaavia ja ne voivat olla esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden tai suljetun paikan pelkoa, säikähtelyä ja koskettamisen pelkoa, tietyn näköisten ihmisten ja tietynlaisten rakennusten tai paikkojen pelkoa.

Jotkut nuoret reagoivat ”hiljaisesti” vetäytymällä sosiaalisista kontakteista tai harrastuksista ja kärsimällä erilaisista tunne-elämän ongelmista, kuten ahdistuksesta ja peloista. Vaarana on, että nuoren käytöksen ulkoinen oireettomuus tulkitaan nopeaksi toipumiseksi. Pahan olon, tuskan ja ahdistuksen peittämiseksi nuori saattaa alkaa käyttää alkoholia tai huumeita. Myös syömiseen liittyvä oireilu on tavallista, kuten ahmiminen ja oksentelu tai nopea painonnousu, kun ahdistusta yritetään poistaa syömällä. Toisaalta masentumisen myötä on tavallista myös ruokahaluttomuus ja laihtuminen.

Ilman hoitoa nuori usein sekoittaa kokemansa manipuloinnin, pettämisen, rikollisen teon ja väkivallan normaaliin seksuaalisuuteen. Tämä voi sammuttaa seksuaalisen kehityksen esimerkiksi siltä osin, ettei joko lainkaan pysty tai halua kokea omaa seksuaalisuuttaan, seksuaalisia asioita tai ei lainkaan nauti niistä. Tämä on hyvin tavallista hoitamillamme nuorilla: omaa itsetyydytystä ja seksuaalisen kiihottumisen kokemuksia ei ikätasoisesti ole, eikä seksuaalista nautintoa pystytä kokemaan. Mahdollinen yhdyntäaktiivisuus tapahtuu mekaanisesti, tunteetta tai huumaamalla itsensä ensin jollain päihteellä. Seksuaalinen toiminta jää erilleen tunteista, eikä se tuota mahdollisesti koskaan enää sellaista kokonaisvaltaista tyydytystä ja terveyttä edistävää, sekä minäkuvaa parantavaa tunnetta tai kokemusta kuin mitä se muuten tuottaisi. Kivut, erektiohäiriöt ja emätinkouristukset, jotka kokonaan estävät yhdynnän, ovat tavallisia toiminnallisia ongelmia myöhemmin aikuisena. Seksuaalisiin kokemuksiin ei ehkä liity yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tunteita vaan suorittamista ja pakonomaisuutta.

Arvottomuuden tunteen liittyminen omaan seksuaali-identiteettiin voi johtaa pakonomaiseen seksuaaliseen käyttäytymiseen. Moni nuori reagoi dramaattisesti ja mustavalkoisesti ikätasonsa mukaan: nuori ajattelee, ettei hänellä ole mitään väliä, kaikki on jo pilalla ja kaikki seksi on kuitenkin vain hyväksikäyttöä. Jotkut nuoret myös työstävät kokemaansa traumaa toistamalla sitä yhä uudestaan ja tulevat yhä uudestaan hyväksikäytetyiksi. Erityisesti toistuvat ja jatkuvat sekä pakonomaiset seksuaaliset teot voivat johtaa myös seksiriippuvuuteen. Traumaattiset kokemukset vaikuttavat nuorilla usein laaja-alaisesti kognitiiviseen suoriutumiseen, mikä käytännössä näkyy esimerkiksi oppimisvaikeuksina.

5.1 Vakavan traumatisoitumisen oireita

- nopea persoonallisuuden muutos
- masennus
- yhtäkkinen koulusuoriutumisen heikkeneminen
- poissaolojen lisääntyminen koulusta
- rajaton, itseä suojaamaton ja vahingoittava seksuaalinen käytös
- äkisti ilmaantuva fobinen käyttäytyminen
- sosiaalinen eristäytyminen

- itsetuhoinen, riskejä holtittomasti ottava käyttäytyminen
- huumeiden käyttäminen
- syömishäiriöt
- yhtäkkinen, selittämätön vieraantuminen kavereista ja perheestä

5.2 Mahdolliset pitkäaikaisvaikutukset

- traumaperäinen stressireaktio ja -häiriö
- ajautuminen vahingollisiin, hyväksikäyttäviin ihmissuhteisiin
- huume- ja alkoholiriippuvuus
- kun tapahtumaan tulee etäisyyttä ja omat elämäkokemukset nostavat tapahtumat ajatuksiin, esimerkiksi omien lasten tai lastenlasten kasvun myötä, seuraa voimakas ahdistus, jolloin muistot ja tunteet nousevat pintaan. Tämä voi johtaa ihmissuhteiden katkaisemiseen, vakavaan oireiluun tai terapian tarpeeseen.
- masennus, työkyvyttömyys, lääkitykset, pitkät sairauslomamat
- tunnekylmyys
- seksuaalisuuden alueen monimuotoiset ongelmat
- vahingoittava tai aggressiivinen seksuaalikäyttäytyminen

Traumaperäiseen stressihäiriöön kuuluu kolmen tyyppisiä oireita: **trauman uudelleen eläminen, emotionaalinen eli tunne-elämän turtumus ja välttämiskäyttäytyminen** sekä **kohonneen vireystilan** aiheuttamat oireet.

5.2.1 Trauman uudelleen eläminen

Nuori voi elää traumaa uudelleen hyvin monella tapaa. Tavallisia ovat ahdistavat muistot, niin sanotut takaumat, jotka lähtevät liikkeelle sinänsä jokapäiväisistä syistä: traumasta muistuttava kuuloaistimus, haju tai uutinen traumaa muistuttavasta tapahtumasta saattavat laukaista muistot. Toisinaan muiston laukeamiselle ei löydy erityistä syytä. Muistot saattavat aiheuttaa sekä psyykkisiä (pelko, avuttomuus, kauhu) että fyysisiä reaktioita (kipu, pahoinvointi, hikoilu, nopea syke, tihentynyt hengitys) samalla tavoin kuin silloin, kun nuori koki trauman ensimmäistä kertaa. Näiden paniikinomaisten ja pelottavien, hallitsemattomien ja kokonaisvaltaisten reaktioiden esiintyminen koetaan hyvin vaikeana ja energiaa vievänä. Tämä saattaa laskea nuoren suorituskykyä rajusti ja esimerkiksi aikaansaada vaikeita unihäiriöitä ja välttämiskäyttäytymistä, sekä romahduttaa suoritustason.

5.2.2 Välttäminen ja turtumus

Välttämisoireilla tarkoitetaan kaikkia niitä tapoja, joilla nuori koettaa välttää trauman ajattelua. Hän saattaa välttää esineitä, asioita, ihmisiä, tapahtumapaikkaa tai uutisia traumaa muistuttavista tapahtumista. Myös traumaan liittyvät aistimukset (äänet, hajut, maut) ahdistavat ja nuori välttää niitä. Joillakin välttäminen voi ilmetä traumatapahtuman tai sen tärkeiden yksityiskohtien unohtamisena. Myös huomion kiinnittäminen

muihin asioihin, esimerkiksi opiskeluun, työhön tai muuhun aktiviteettiin, vähentää trauman ajattelua. Voi olla, että nuori kaipaa kuumeisesti ja tauotta tekemistä, jotta saa työnnettyä ahdistavat ajatukset mielestään.

Reagointiherkkyyden turtuminen on toinen tapa välttää trauman herättämiä tunteita. Kun sietämätöntä tapahtumaa ei pysty käsittelemään, eikä uskalla ajatellakaan, on sammutettava kaikki tunteminen ja kaikenlaiset tunteet. Nuoresta tuntuu vaikealta päästä kosketuksiin tunteidensa kanssa tai ilmaista tunteitaan, hän ei ehkä innostu mistään eikä myöskään iloitse mistään. Hän saattaa kokea itsensä emotionaalisesti turraksi ja eristäytyä vähitellen muista ihmisistä. Kiinnostus toimintoihin, jotka ennen traumaa koettiin mielekkäiksi, saattaa vähentyä. Trauman muistaminen tai siitä puhuminen saattaa olla vaikeaa tai lähes mahdotonta. Kysyttäessä nuori ei osaa kertoa tapahtuneesta mitään tai muistaa vain jonkin irrallisen osan tapahtumaa. Nuori ei muista kokeneensa mitään tunteita tapahtumahetkellä, vaikka osaisi kertoa tapauksesta muuten. Nuori saattaa myös epäillä tulevaisuuttaan, jolloin hän saattaa uskoa, ettei hän koskaan voi saada esimerkiksi seurustelukumppania, perhettä tai ammatillista uraa. Nuori voi myös pelätä, että hänen elinikänsä lyhentyä.

5.2.3 Kohonnut vireystila

Trauman jälkeen nuori saattaa olla jatkuvasti valppaana, eikä kykene rauhoittumaan ja olemaan levollinen. Hän ikään kuin koettaa terästä aistinsa, jotta tunnistaisi uhkaavan vaaran mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja voisi näin välttää sitä. Tämä kohonnut vireys voi johtaa univaikeuksiin, kiukunpurkauksiin, keskittymisvaikeuksiin ja matalaan ärsytyskynnykseen. Henkilöstä voi tuntua, että hän on koko ajan varuillaan ja etsii vaaran merkkejä. Nuori saattaa myös säpsähdellä herkästi. Jatkuva valppaustila suuntaa nuoren huomiota itsen ulkopuolelle ja pois omasta sisäisestä jännitystilasta. Kuitenkin jotkut tapahtumat voivat herättää hänessä ylireaktioita. Nuori saattaa olla epävarma ja varmistaa omaa turvallisuuttaan välttämällä kaikkea tuntematonta ja ennakoimatonta. Tämä voi johtaa myös pakkokäyttäytymiseen, kuten ovien lukituksen tarkastamiseen tai oman käytöksen kontrollointiin.

Oireilu voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista. Kun oireet alkavat heti trauman tapahduttua ja kestävät alle kuukauden, puhutaan akuutista stressireaktiosta. Häiriöstä puhutaan, kun oireet ovat kestäneet yli kuukauden ja aiheuttavat huomattavaa kärsimystä tai häiritsevät nuoren normaalia elämää (arkea, koulutyötä tai perhe-elämää). Joskus oireilu saattaa alkaa vasta pidemmän ajan kuluttua traumasta. Jos oireet alkavat yli puolen vuoden kuluttua traumasta, kyseessä on viivästyneesti alkanut traumanjälkeinen stressihäiriö.

5.3 Traumanjälkeiseen stressihäiriöön liittyvät muut ongelmat

On hyvin tavallista, että traumaperäiseen stressihäiriöön liittyy jatkossa fyysisiä tai mielenterveydellisiä ongelmia, kuten masennusta, ahdistuneisuutta tai päihteiden liikkakäyttöä sekä vaikeahoitoisia kiputiloja. Noin puolella aikuisista miehistä esiintyy päihteiden liikkakäyttöä ja myös käytöshäiriöt ovat suhteellisen yleisiä. Aikuisilla naisilla tavallisimmin traumanjälkeiseen häiriöön liittyvä ongelma on masennus. Muita ongelmia naisilla ovat erilaiset pelot, tavallisimmin sosiaalisten tilanteiden pelko sekä päihdeongelmat.

Myös sellaisissa tapauksissa, joissa nuori uhri ei ole ikänsä puolesta voinut täysin ymmärtää grooming- tai hyväksikäyttötapautumaa, on teko nähtävä yhtä haitallisena kuin muissa tapauksissa. Nuori saattaa myöhemmässä elämänvaiheessa tulla tietoiseksi hyväksikäytöstä sekä mahdollisten tallenteiden leviämisestä, jolloin tämä saattaa aiheuttaa hänelle yhtä lailla pelkoa ja ahdistusta kuin hänen välittömästi ymmärtämänsä tapahtuma. Lieventävänä seikkana ei voida nähdä sitä, ettei nuorella aina edes ole tapahtumasta varsinaisia muistikuvia, vaan mielikuvat – varsinaisten muistikuvien sijasta – voivat olla yhtä haitallisia kuin muistikuvat aidosti koetuista tilanteista. Myös se, että nuoreen on kohdistunut grooming, seksuaalisen hyväksikäytön yritys tai hyväksikäyttö hyvin nuorella iällä vaarantaa perusluottamuksen tunnetta, maailmankuvaa ja minäkuvaa, koska nuorella ei tapahtumahetkellä ollut ikänsä vuoksi minkäänlaista mahdollisuutta kontrolloida tilannetta.

6 Hoidon tarve, yhteenveto ja johtopäätökset

Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijaryhmä on suosittanut, että jo seksuaalisen hyväksikäytön selvittelyihin ohjautuvalle nuorelle ja tarvittaessa myös hänen läheisilleen tulee järjestää systemaattisesti mahdollisuus kriisi-interventioon. Kokemuksia nimenomaan digitaaliseen mediaan liittyvän nuoren groomingin ja seksuaalisen hyväksikäytön pitkän ajan vaikutuksista ei ole vielä juurikaan kertynyt.

Tarvittavan hoidon kestoa on vaikea arvioida, sillä se ei suoraan riipu teon luonteesta tai nuoren oireista. Terapian tarve riippuu nuoren kokemasta vauriosta. Se riippuu hänen persoonallisuudestaan, iästään sekä haavoittuvuudestaan ja kokemuksestaan suhteessa tapahtumaan tai tapahtumiin, niiden kestoon ja laatuun.

E erityisen vakavan nuoruusajan trauman takia nuori voi joutua psykiatriseen sairaalahoitoon. Säännöllistä ja yhtäjaksoista terapiaa tarvitaan yleensä vuosia (noin 2–10 vuotta) ja usein uusia terapiajaksoja toistuvasti elämän eri vaiheissa, joissa kokemus aktivoituu (noin 1–5 kertaa uudelleen kestoltaan ½–2 vuoden terapioita). Lievemmän trauman saanut nuori tarvitsee psykoterapiaa kokemansa trauman takia 1–2 kertaa viikossa 1–3 vuoden ajan.

Kokemuksemme mukaan nuoren terapiavalmius voi muodostua vasta vuosien päästä tapahtumasta, jos ensivaiheessa luottamus aikuisiin tai kyky käsitellä traumakokemusta on vielä keskeneräinen ja puutteellinen.

Hoidon keston ja määrän lisäksi hoidon muoto voi vaihdella suurestikin eri vaiheissa ja erilaisilla ihmisillä. Niin yksilö-, ryhmä- kuin perheterapiakin voivat tulla kyseeseen.

Nuoren hyvinvoinnin kannalta on yleensä välttämätöntä, että häntä tukevat aikuiset saavat myös terapeuttisia tukikeskusteluja. Hyvin usein uhrin vanhemmilla on myös traumaperäisen stressihäiriön oireita, ahdistusta, pelkoja ja masennusta tapahtumien tultua julki. Heidänkin turvallisuuden tunteensa on rikkoutunut, sillä yksityisyyden ja perheen rajoja on rikottu. Heillä on usein myös voimakas syyllisyys siitä, että he eivät ole pystyneet suojaamaan nuorta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Lähiaikuisten tuki samaan aikaan uhrin tuen rinnalla on tärkeää, jotta aikuinen

- a) ei romahtaisi psyykkisesti, vaan jaksaisi kaikissa vaiheissa keskittyä nuoren tukemiseen
- b) ei kuormittaisi nuorta omilla oireillaan, kun hänelle esimerkiksi tulee tarve käydä tapahtunutta läpi yhä uudelleen.

Näin ollen perheenjäsenten tueksi tarvitaan terapeuttisia tukikeskusteluja noin kerran viikossa usein ½–2 vuoden ajan.

Avuttomuuden, häpeän, syyllisyyden ja nöyryytyksen tunteiden kieltäminen voi onnistua pitkäänkin. Se, ettei nuorella ole välittömiä oireita, ei tarkoita, ettei teolla olisi ollut häneen vaikutuksia. Kuitenkin hänelle voi tulla ”huomaamattomia” oireita kuten fobioita, uni- tai syömishäiriöitä tai pakonomaista kontrollintarvetta jollain elämänalueella, kuten omassa koulumenestyksessä, liikunnassa tai painossa. Merkittävä osa haittavaikutuksista saattaa ilmetä paljon myöhemmin elämäntilanteessa, jossa elämänhallinnan ja kontrollin kokemus rikkoontuu muista syistä. Tämä voi olla esimerkiksi joku vastoinkäyminen, murrosiän ahdistus, raskauden keskenmeno tai synnytys, väkivaltatilanne tai sen uhka aikuisena. Tällöin uusi elämäntilanne tai haaste saattaa laukaista voimakkaan ahdistus- ja pelkoreaktion, masennuksen tai itsetuhoisuutta, anoreksian, bulimian tai muuta sellaista.

Yllä olevan todistamme kunniamme ja omantuntonne kautta.

Helsingissä 22.4.2014

Apter Dan, dosentti, naistentautien ja synnytyksen erikoislääkäri

Cacciatore Raisa, lastenpsykiatri

Halonen Miila, lääkäri, seksuaalineuvoja

Kallio Maaret, sosionomi, erityistason seksuaaliterapeutti (NACS), työnohjaaja

Lehtonen Mika, psykiatrinen sairaanhoitaja, seksuaaliterapeutti, psykoterapeutti (VET)

Porras Kirsi, sairaanhoitaja, erityistason seksuaaliterapeutti (NACS), työnohjaaja (STOry)

Santalahti Tarja, erikoissairaanhoitaja, kliininen seksologi, vaativa erityistaso (NACS), psykoterapeutti (ET)

LÄHTEET:

Apter, D., Cacciatore, R., Kotiranta-Ainamo, A., Porras, K., Brusila, P., 2006. Väestöliiton Seksuaaliterveysklinikan asiantuntija- ja lääkärinlausunto oikeudenkäyntiä varten – Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksista.

Boon, S., Steele, K., Hart, O. 2011. Traumaperäisen dissosiaatiohäiriön vakauttaminen. Traumaterapiakeskus. Kalevaprint Oy. Oulu.

Boon, S., Steele, K., Van der Hart, O. 2011. Traumaperäisen dissosiaatiohäiriön vakauttaminen. Taito-ohjelma potilaille ja terapeuteille. Traumaterapiakeskus. Kalevaprint Oy. Oulu

Brummer, M., Enckell, H. 2005. Lasten ja nuorten psykoterapia. WSOY. Juva.

Brusila, P., Hyvärinen, S., Kallio, M., Porras, K., Sandberg, T. 2009. Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. VL-Markkinointi Oy.

Cacciatore, R., Punamäki, R. Nuorten hyvin- ja pahoinvointi. Konsensuskokous 2010. Suomalainen lääkäriseura Duodecim. Suomen akatemia. Vammalan kirjapaino Oy.

Cacciatore, R. 2008. Aggression portaat. Lapsen ja nuoren portaittainen aggressionhallinnan kehittyminen. Opetushallitus.

Fergusson, D., Boden, J., Horwood, L. 2008. Exposure to childhood sexual and physical abuse adjustment in early adulthood. Child abuse and Neglect 32 (2008) 607-619.

Hart, O., Nijenhuis, E., Steele, K. 2009. Vainottu mieli. Traumaterapiakeskus. Kalevaprint Oy. Oulu.

Laiho, M., Lampainen, K., Porras, K., Kivinen, T., Aunio, M., Vuento, M., Holmberg, Y., Takkunen, H. (vuotta ei lue kirjasessa). Suojele minua kaikelta. Tietoa internetin ja digitaalisen median osuudesta lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön lasten kanssa ja heidän hyväkseen toimiville ammattilaisille.

Lampainen, K. 2011. Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Pro gradu-tutkielma. Sosiologia. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.

Laukkanen, E. ym. 2006. Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Duodecim. Karisto Oy. Hämeenlinna.

Odgen, M., Minton, K. Pain, C. 2009. Trauma ja keho. Sensomotorinen psykoterapia. Traumaterapiakeskus. Kalevaprint Oy. Oulu.

Pelastakaa Lapset ry. 2011. Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. K-Print.

Pelastakaa Lapset ry. 2011. Lasten kokema seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö internetissä. K-Print.

Pettersson, P. Suokas- Cunlife, A. Vainikainen, K. Traumaterapiakeskuksen loppuraportti 1999-2002. Matkalla eheäksi ja eläväksi. 2003

Schulman, G. 2006. Aiheutuvatko psykoosit sittenkin useammin lapsuuden traumaista kuin geeneistä? Psykoterapia, 25(2), 83-97.

Senn, T., Carey, M. 2010. Child Maltreatment and Women`s Adult Sexual Risk Behavior: Childhood Sexual abuse as a Unique Risk Factor. Child Maltreat 2010 15 (324-335)

Ylikomi, R., Virta, V. 2008. Raiskaustrauman hoito. Opas CPT - menetelmän käyttöön. PS -kustannus. Juva.

